

Preotul Constantin Burducea

MINISTRUL BURDUCEA, „CÂND CU STEAUA CÂND CU CRUCEA!”

Dumitru MANOLACHE

Redactor „Ziarul Lumina”

„Dacă vrem să descifrăm corect locul, rolul și însemnătatea oamenilor de stat în istorie, trebuie să o facem, musai, înăuntrul imperativelor politico-militare ale vremurilor cărora le-au aparținut”, spunea în 1928 Vasile Pârvan. Pentru scurt timp (6 martie 1945-29 noiembrie 1946), enigmaticul și cameleonicul preot Constantin Burducea a fost și el „om de stat”, într-o perioadă dramatică a istoriei României, când s-a produs ceea ce unii cercetători numesc „căderea înspre comunism”.

El a făcut parte din guvernul Petru Groza, în calitate de ministru al Cultelor. Deși astăzi nu se mai știe nimic despre el, o celebră zicere în versuri a lui Păstorel Teodoreanu - „*la te uită mangafaua/Când cu crucea când cu steaua/Parc-ar fi popa Burducea/Când cu steaua când cu crucea*” - devenită butadă în producția orală a vremii, păstrează amintirea rolului ambiguu, controversat, uneori nefast, jucat de acesta în calitatea sa de „om de stat”.

Constantin Burducea s-a născut în localitatea Năeni, județul Buzău. A absolvit Seminarul Teologic din Buzău și a studiat Teologia la Chișinău. În volumul 7 (20) al „Buletinului științific al Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală a Moldovei” este menționat alături de alți absolvenți ai Facultății de Teologie

Ministrul Constantin Burducea

din Chișinău, care „și-au înscris numele în altarul culturii religioase românești”.

La licență l-a avut îndrumător pe profesorul Petre Constantinescu-Iași. A fost hirotonit preot și, sprijinit de ministrul liberal Constantin Angelescu, a fost numit paroh al Bisericii „Sf. Gheorghe” - Progresul, undeva la periferia sudică a Bucureștiului.

Tentat de ocuparea unei poziții cât mai profitabile, încearcă să-și facă loc în mediul politic național-cuzist, apoi, din septembrie 1940, ca mulți alți oportuniști ai vremii, să se afirme în Mișcarea legionară, însă fără succes.

„Notorietatea” în mediul politic românesc avea s-o „dobândească” la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial. În timpul bombardamentelor aliaților asupra Bucureștiului, el îl adăpostește pe fostul său profesor

Petre Constantinescu-Iași, care la vremea respectivă era văzut ca viitor om politic, și care îi cunoștea trecutul legionar. La inițiativa acestuia, alături de alți clerici precum Gala Galaction, preotul Burducea se raliază mișcării preoțești „democratice”, numită oficial Uniunea Preoților Democrați Români, o contrapondere la activitatea vechii asociații generale a preoților din țara noastră.

Prezența sa la înscăunarea patriarhului Alexei al Moscovei, apoi decesul liderului mișcării preoțești, profesorul Nicolae Popescu-Prahova, i-au netezit calea pentru a ajunge președintele uniunii respective și apoi ministrul Cultelor, la 6 martie 1945.

Dar nu avea să rămână mult în acest post, din cauza inițiativelor sale extrem de radicale în relația cu Patriarhia Română și confrății

săi de slujire, și a rivalităților care se pronunțau tot mai mult în culisele puterii comuniste.

PRESIUNI ȘI UN COMPROMIS CU PISTOLUL LA TÂMPLĂ

La începutul lui ianuarie 1945, Gheorghe Gheorghiu Dej, liderul Partidului Comunist din România, era chemat, împreună cu Ana Pauker, la Moscova, la Stalin. Acesta le-a trasat instrucțiuni clare pentru acapararea rapidă a puterii din România, respectiv controlul ministerelor cheie: Armata, Internele și Administrația publică. La finalul lunii următoare, comuniștii decid că a sosit momentul să aplice lovitura decisivă vechilor structuri democratice ale României.

Sâmbăta de 24 februarie 1945 a fost foarte friguroasă. Cu o zi înainte,

ziarul „Scânteia”, oficiosul Partidului Comunist, publica un manifest prin care îndemna populația Capitalei și pe locuitorii din Ilfov să ia parte la o manifestație organizată de Frontul Național Democrat în Piața Națiunii din București, a doua zi, la ora 14.00, împotriva guvernului condus de generalul Nicolae Rădescu, instalat la 6 decembrie 1944. Manifestul a fost publicat și în numărul din 24 februarie 1945.

Sâmbătă după prânz, piața era plină de oameni. Printre ei se aflau și simpatizanții comuniști conduși de Ana Pauker, care aveau să anunțe ulterior că la miting participaseră 600.000 de persoane, o cifră evident exagerată.

La vremea respectivă, în Europa Centrală războiul răvășea încă orașe și existențe, în timp ce la București guvernul făcea cu greu față problemelor țării care susținea efortul de război împotriva Germaniei hitleriste. Situația României era cât se poate de instabilă. Convenția de Armistițiu semnată de Puterile Aliate la Moscova în septembrie 1944 pusese Regatul României sub supravegherea unei Comisii Aliate de Control, în cadrul căreia rolul hotărâtor revenea Uniunii Sovietice, care avea să-și declare interesul geostrategic pentru această zonă.

După încheierea mitingului, demonstrații au pornit pe Calea Victoriei spre Piața Palatului Regal, unde avea să se întâmple un lucru grav, greu de reconstituit, soldat cu patru morți și 27 de răniți. În aceeași zi, la ora 22.00, generalul Rădescu face un apel la radio, în care spune, printre altele: „Frați români, cei fără de neam și fără de Dumnezeu, așa cum i-a botezat poporul, au pornit să aprindă focul în țară și să o înece în sânge. O mână de inși, conduși de doi venetici, Ana Pauker și ungurul Luca, caută prin teroare să supună neamul (...)”

Sub masca democrației, democrație pe care la fiecare pas o calcă în picioare, aceste fioroase hiene nădăduiesc să ajungă la stăpânirea țării (...).

Vor căuta să arunce vina asupra armatei care după spusele lor ar fi provocatoare (...). Armata a avut ordinul meu categoric să nu atace decât dacă este atacată și ea a făcut ceva mai mult: peste tot unde armata a fost atacată a tras în aer, numai în scop de intimidare”.

Presa comunistă a anunțat că armata ar fi deschis focul, la ordinul generalului Rădescu, asupra mulțimii. Anchetele magistraților militari nu aveau să confirme însă acest fapt. O ipoteză, nici aceasta susținută pe deplin, spune că totul ar fi fost o diversiune pusă la cale de Partidul Comunist din România. Dovezile păreau să indice că locurile din care s-a tras asupra manifestanților erau blocurile din jurul pieței, Ilfov, Boteanu, Generală și Wilson, în timp ce o a treia ipoteză arăta că de fapt diversiunea ar fi fost pusă la cale de către sovietici. În urma gloanțelor a rămas o Românie sub asediul unei profunde crize. Paisprezece miniștri și subsecretari de stat ai cabinetului Rădescu, reprezentanți ai Frontului Național Democrat în guvern, au trimis o scrisoare de protest Regelui Mihai prin care cereau demiterea guvernului. Câteva zile mai târziu, ziarul „Scânteia” plusează publicând chiar o scrisoare a fiului generalului Rădescu, adresată în acest sens tatălui său.

Criza se adâncește și escaladează. Andrei Vișinski, comisarul adjunct pentru afaceri externe, emisarul Uniunii Sovietice, vine în București pe 27 februarie, fiind primit în aceeași seară de către Regele Mihai. El cere restabilirea ordinii, „de urgență”. Inițial, regele a evitat să ia o decizie, încercând să se consulte cu puterile occidentale, dar replica reprezentantului SUA la București a

fost dezarmantă: SUA „nu vrea să-și bage degetele în ciorba politică românească!”.

Se contura clar certitudinea că România intrase deja sub sfera de influență a Uniunii Sovietice, lucru care se întâmplase cu doar câteva săptămâni mai înainte, când la Conferința de la Yalta avusese loc împărțirea sferelor de influență între marile puteri ale lumii.

La tergiversările răspunsului regelui, Vișinski cere o nouă audiență, la numai 24 de ore după prima și, într-o manieră brutală, îi cere suveranului să rezolve problema guvernului Rădescu în seara aceea. Tentativele nereușite ale regelui de formare până la urmă a unui nou guvern cu figuri importante ale vieții politice românești nu au fost plăcute sovieticilor. Vișinski intră pentru a treia oară la rege, în seara zilei de 1 martie, și-i sugerează acestuia că un guvern condus de dr. Petru Groza, „cel mai simpatic burghez din Europa, căruia merită să-i spunem tovarăș”, cum îl caracteriza Stalin, liderul Frontului Plugarilor, ar fi pe placul Moscovei. În aceeași zi Vișinski trimite o telegramă secretă lui Molotov, care avea să ajungă și pe masa lui Stalin și a altor patru lideri comuniști, în care anunța: „Regele a răspuns că el s-a informat cu atenție asupra punctului de vedere al guvernului sovietic și speră că va putea lua o hotărâre în conformitate cu indicația guvernului sovietic...Regele a subliniat în repetate rânduri dorința sa de a păstra pe deplin cele mai bune relații cu guvernul sovietic”.

Constrâns de situație, în cele din urmă regele Mihai îl desemnează pe Petru Groza ca prim-ministru și-i cere să formeze un nou guvern. Dar negocierile cu acesta nu au fost ușoare. De șapte ori a venit Groza la Palat încercând să-și impună lista miniștrilor, pe care nu se regăseau reprezentanți ai PNȚ și PNL, care

refuzaseră să facă parte din acest guvern. Nereușitele negocierilor l-au adus pe rege în situația de a-i retrage mandatul lui Groza. Vișinski îi face o nouă vizită regelui Mihai și îi comunică că retragerea mandatului lui Petru Groza va fi considerat un act ostil al suveranului față de Uniunea Sovietică.

În București, trupele ruse de ocupație încep deja manevre militare de intimidare, iar comuniștii iau în considerare soluția de a trece peste rege, cerând plebiscit popular. În fine, sovieticii joacă și ultima carte, informându-l pe rege, prin intermediul lui Groza, despre disponibilitatea de a retroceda României administrația Ardealului de Nord. În 5 și 6 martie, Vișinski și mareșalul R.I. Malinovski, comandantul Frontului 2 Ucrainean și președintele Convenției de Armistițiu, îi cer încă o dată regelui acceptarea guvernului propus de Petru Groza, în caz contrar consecințele asupra României vor fi grave. Supus insistențelor presiuni sovietice, fără nici un fel de reacție din partea celorlalți aliați, regele acceptă propunerile lui Petru Groza în data de 6 martie 1945, la prânz, pe lista miniștrilor aflându-se și numele preotului Constantin Burducea, la Culte.

UN MANDAT SCURT, PLIN DE ABUZURI ȘI UNELTIRI

Se formează astfel un executiv ciudat. „Componenta guvernului de la 6 martie putea să-l deruteze chiar și pe un observator avizat. Părea a fi vorba de un grup oarecare de oameni, adunați fără nici un criteriu de competență ori de apartenență politică strictă. Printre ei erau anti-semiți, laolaltă cu evrei, pro-naziști și anti-naziști, ateii și preoți, pro-ruși și anti-ruși. Totuși, la o atentă examinare, puteai observa că toată această ciudată adunătură fusese cu

mare grijă selectată, având un singur scop: să servească Moscova și lumea comunistă”, scria în 1949 ziaristul american Reuben H. Markham, în analiza „România sun jugul fascist”. Astfel, din acest guvern făceau parte comuniștii, membrii ai Frontului Plugarilor, ai Uniunii Patrioților și Uniunii Populare Maghiare, precum și dizidenți din partidele istorice (Gheorghe Tătărescu, Anton Alexandrescu) care să dea impresia colaborării tuturor forțelor politice, a unei „largi concentrări democratice”, cum se autointitula guvernul Groza.

În seara de 6 martie 1945, miniștrii depun jurământul la Palat. Unii jură cu mâna pe Biblie, alții, liber-cugetători, se rezumă la rostirea unei fraze care consfințește ceremonia etc. Pe străzi, FND-iștii exultă. E momentul în care România intră într-o întunecată spirală pe care nimeni nu o va mai putea opri. Nici „greva regală”, nici exercițiu democratic al alegerilor libere, nici orice altă formă de rezistență. Nu vor mai trece decât doi ani și jumătate până când România avea să devină Republică Populară.

În noul guvern, preotul Constantin Burducea era văzut ca omul lui Constantinescu-Iași, ministrul Propagandei. Nu era însă binevăzut de Petru Groza, care prin Frontul Plugarilor încerca să convingă tot mai mulți clerici de necesitatea sprijinirii guvernului pe care îl conducea, deși preotul făcea eforturi în acest sens.

La scurt timp de la investire, noul guvern adoptă măsuri de epurare sau pedepsire a persoanelor care, într-un fel sau altul, au sprijinit regimul Antonescu. Printre ei se regăseau foarte mulți preoți. Noul portofoliu al Cultelor fusese înființat, chipurile, ca un semn „de bunăvoință” față de Biserică, ministrul Burducea având însă ca principală misiune atragerea clerului de partea

regimului, utilizând, deopotrivă, amenințările și promisiunile.

La investirea lui a participat și patriarhul Nicodim Munteanu, ocazie cu care i-a sugerat acestuia să nu facă precum alți miniștri, care „s-au amestecat în treburile Bisericii și totdeauna au dat cu oiștea în gardul Bisericii, din care pricină a suferit și căruța statului și ograda Bisericii”. Două motive l-au determinat pe patriarh să participe la investirea lui Burducea: faptul că însuși regele îl numise pe Petru Groza ca prim-ministru, și că noul guvern promisese că proprietățile bisericești nu vor intra sub incidența reformei agrare. Sentimentele sale reale însă față de noua situație politică din România fuseseră exprimate în chip evident în februarie 1945, când refuzase să ia parte la investirea noului patriarh al Moscovei. În primele luni de guvernare părea că se poate ajunge la un modus vivendi între Biserică și noua putere politică, fapt exprimat cu ocazia lucrărilor Sfântului Sinod din 30 iulie 1945, când s-au reglementat o serie de probleme patrimoniale, dar și chestiunea epurărilor din cadrul Bisericii. Dar, după „greva regală” din august 1945, întreaga strategie a guvernului în ceea ce privește Biserica a început să se clatine.

Atitudinea „necorespunzătoare” a patriarhului Nicodim față de forțele pro-comuniste a avut drept efect o campanie de denigrare, prin care bătrânul vlădică era acuzat de conduită imorală. Mai mult, ministrul Burducea a încercat un șantaj, trimițând un inspector general de la Culte, împreună cu un expert contabil, la preotul Maxim, nepotul patriarhului, de la Biserica Buzești, din București, unde ar fi constat nereguli în gestiunea parohiei. Scandalul, care urma să devină public, ar fi afectat grav poziția patriarhului, care ar fi fost astfel forțat să demisioneze. Același

scenariu aplicat mitropolitului Moldovei Irineu Mihălcescu avea să aibă succes. Miza principală a „lucrăturii” era ca patriarhul Nicodim să participe la un congres al preoților, gândit de guvern pentru a contracara efectele „grevei regale”.

Ținând cont de situația politică și bisericească tot mai complicată, patriarhul a participat până la urmă la acel congres, unde a ținut doar un discurs formal, la deschidere, părăsind încăperea după aceea, fapt care a micșorat considerabil impactul scontat asupra clerului. Respectivul Congres „al preoților democrați” s-a ținut la București între 16-17 octombrie 1945. Manifestarea a fost un eșec total, clericii participând în număr foarte mic, ceea ce a dat de înțeles că preoții români nu aderă la politica guvernului Groza. Prim-ministrul nu și-a atins scopul și a considerat că vinovat de eșec este chiar organizatorul: ministrul Burducea.

Îndată după instalarea noului guvern, la cererea aceluiași ministru al Cultelor, părintele Arsenie Boca, omul care stărnise, după fericita expresie a unui alt contemporan, „o bulboană spirituală uriașă”, a fost arestat la Râmnicu Vâlcea, la 17 iulie 1945, și anchetat la București timp de două săptămâni, sub acuzația că ar fi mistic, retrograd, posibil legionar. Dar, dovedindu-i-se nevinovăția, a fost eliberat. În vara lui 1948, avea să fie arestat încă o dată timp de o lună și jumătate.

În scurtul lui mandat, Burducea a avut parte și de acuzația preotului Vasile Ionescu, din București, care, în ședința Sfântului Sinod din 30 iulie 1945, reclama faptul că Burducea a virat propriei parohii 5 milioane de lei din fondul ministerului, sumă ce trebuia împărțită mai multor biserici, că își făcuse o cruce pectorală „de peste 500.000 lei din aceleași fonduri” și că pe „servitorii de acasă îi plătește din bugetul ministerului”.

Tot la ordinul lui Burducea, fuseră percheziționate mai multe mănăstiri (precum Bistrița) unde se bănuia că ar fi ascunși foști legionari. Și, în tot acest timp, ministrul întreprindea vizite prin țară, făcând preoților recomandări de genul: „Nu vă cer să faceți o politică oarecare, ci politica Evangheliei, a Bisericii. Biserica este chemată să ajute însă și celelalte organizații, ca să le îndrepteze pe o cale spirituală. Totul trebuie trecut prin filtrul spiritualității. Aceasta e misiunea preoțimii: să ajute, să lumineze. Căci ea trebuie să fie sarea pământului și lumina lumii!”...

După eșecul Congresului Preoților Democrați și în contextul încheierii „grevei regale”, în noiembrie 1946 ministrul Burducea a fost demis. Tensiunile cu Petru Groza și eșecul congresului au fost semnale clare că nu o va sfârși bine. De aceea, chiar înainte de demitere, el a început să se pună la adăpost.

La 9 octombrie 1945, prin decizie ministerială, a hotărât trimiterea cumnatului său, Traian Popescu, ca dirijor al corului, și a fiului său pe post de cântăreț la Biserica Română de la Paris. Pentru a obține acordul lui Groza, Burducea l-a numit inclusiv pe arhimandritul Vasile Vasilache pe postul de superior. Vasilache era considerat de către patriarhul Nicodim drept un candidat la episcopat, lucrul pe care liderii comuniști nu-l acceptau, deoarece acesta se afla în relație permanentă cu Casa Regală. Numirile trebuiau să aibă și acordul patriarhului Nicodim. Întăistătorul român a semnat deciziile, cu excepția arhimandritului Vasilache. Plecarea rudelor lui Burducea la Paris s-a amânat însă, deoarece în urma grevei regale, guvernul Groza nu era recunoscut de către aliații din Apus și, prin urmare, nu se acordau vize de călătorie.

URMĂRIT DE SIGURANȚĂ ȘI FUGA DIN ȚARĂ

După debarcare, preotul Burducea s-a retras la parohia Progresul. Însă, pentru că întreținea relații cu Legația Franceză, a fost urmărit de Siguranță și chiar i s-a înscenat un dosar penal. Cu toate acestea, în august 1948, cu sprijinul călugărilor Ioasaf, Bonifatie și Teofil de la Mănăstirea Ciolanu, județul Buzău, unde se ascunsese, care îi procuraseră un buletin fals, reușește să fugă, împreună cu familia, în Iugoslavia titoistă, de unde, cu sprijin american, a fost internat într-un lagăr de lângă Roma.

Înainte de plecare, și-a vizitat sora de 60 de ani și pe nepoata sa de la Năieni. Venise la ele noaptea și tot noaptea plecase. „Era de nerecunoscut, la față era smolit de credeai că e țigan, iar hainele de pe el, boțite și jerpelitate, de gândea că-i un vagabond”, avea să-i povestească momentul bătrâna unui alt hăituit, Nică Păun, la numai două zile de la fuga preotului. Își lăsase familia (soția și fata) undeva pe lângă Turnu-Severin. Era hotărât să treacă Dunărea și apoi să meargă undeva în Apus. Bătrâna era tare nemulțumită de fratele ei, fost ministru. „Ne-a făcut neamul de rușine, maică!”, avea să-i mărturisească ea lui Nică Păun, oaspetele fugărit de autorități.

Până la urmă, preotul Burducea se dovedise mai șmecher decât comuniștii. Prin 1956, în documentele serviciilor secrete era semnalat la Buenos Aires, pentru ca zece ani mai târziu să fie reperat în Venezuela, ca un prosper om de afaceri. Din documentele de arhivă nu reiese cum și unde a activat sau când a decedat.

Așa se încheie controversata activitate a ministrului Cultelor din guvernul Groza, în momentul „căderii țării înspre comunism”. Un

preot care și-a închipuit că poate să fie „și cu steaua, și cu crucea”.

Atât el, cât și butada pe care a inspirat-o exprimă însă un anumit tip de permanență zbuciumată și ambiguă a dramaticii noastre existențe istorice, în timp ce „comunismul a umplut cerul cu sfinți”, cum se exprima părintele Arsenie Papacioc, un mult pătimitor sub regimul opresiv comunist din România celui de-al douăzecilea veac.

Repere bibliografice:

Bosomitu Ștefan, „Căderea” înspre comunism. Instalarea guvernului Petru Groza (6 martie 1945)”, IICMER, 6 martie 2015

Catalan Gabriel, „Biserica Ortodoxă Română și teologia ortodoxă românească sub impactul sovietizării în anii 1947-1955”, „gabrielcatalan”, 8 martie 2012

Ciobanu Gh. Constantin, „Rolul Facultății de Teologie din Chișinău în redresarea vieții spirituale și a educației teologice în Basarabia”, Buletinul Științific al Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală a Moldovei, Vol. 7 (20)

Enache George, „Patriarhul Nicodim în anii instaurării”, „Lumina de Duminică”, 21 februarie 2010

„6 Martie 1945. Instaurarea primului guvern comunist condus de Petru Groza”, în „Gazeta de Maramureș”, 21 martie 2019

Lucian N. Leuștean, „Orthodoxy and the Cold War. Religion and Political Power in Romania (1947-1965)”, Palgrave Macmillan, 2009

Marcu T. Grigorie, „Latifundiile noastre”, în „Revista Teologică”, nr. 9-10, septembrie-octombrie 1945

Ministerul Culturii și Identității Naționale, Direcția pentru Cultură Botoșani, „Miniștrii Culturii 1862-2018”

Nistor Anghel, Lazăr Ioachim, „Guvernul Groza, de la 6 martie 1945”, în „Mesagerul hunedorean”, 6 martie 2012

Păcurariu Mircea, „Fenomenul Arsenie Boca. Părintele de la mănăstirile Sâmbăta de Sus și Prislop”, în „Dilema Veche”, nr. 697, 29 iunie-5 iulie 2017

Păun Nică, „Muntele suferinței”

Petcu Nicolae Adrian, „Preotul Constantin Burducea- când cu steaua, când cu crucea”, în „Ziarul Lumina”, 11 ianuarie 2012

Petcu Nicolae Adrian, „Biserica Ortodoxă Română de la Paris în primii ani ai exilului (1945-1950)”, în „Caietele CNSAS”, Anul X, nr. 1 (19) 2017, Editura CNSAS, București, 2018

Raiu Cătălin, „Democrație și statolatric. Creștinismul social la Bartolomeu Stănescu, episcopul Râmnicului noului Severin (1875-1954)”

Velicu Dudu, „Biserica Ortodoxă în perioada sovietizării României”, București, 2004

Velicu Dudu, „Biserica Ortodoxă în anii regimului comunist. Însemnări zilnice II. 1948-1959”, Arhivele Naționale ale României, București, 2005.

PRIEST MINISTER CONSTANTIN BURDUCEA

Abstract: The article represents a portrait of Constantin Burducea, being offered information regarding his activity as priest and also regarding his political career. On March 6, 1945 he became the minister of Cults in Petru Groza government.

Keywords: Constantin Burducea, Petru Groza government, Patriarch Nicodim Munteanu, clergy, Metropolitan Irineu Mihălcescu.
